

Д 13.20.618 И. Арабаев атындагы КМУнун жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы диссертациялык кеңештин эксперти педагогика илимдеринин доктору, профессор Мамытов Абакирдин 13.00.01 - Жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы" адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн берилген **Айдарова Жыпаргуль Мусаевнанын “Өспүрүм курактагы окуучуларынын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттары”** деген темадагы диссертациясына

КОРУТУНДУСУ

Эксперт изденүүчү Айдарова Жыпаргуль Мусаевнанын педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн “Өспүрүм курактагы окуучуларынын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттары” деген темадагы диссертациясын карап чыгып, төмөндөгүдөй чечимге келди:

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши. Сунуш кылынган кандидаттык диссертация диссертациялык кеңештин профилине туура келет. Адистиктин паспортундагы 3 пункт камтыган "окутуу процессинде инсанды өнүктүрүүнүн педагогикалык каражаттарын жана шарттары аныктоо" проблемасынын талаптары эсепке алынган, иштин мазмуну 13.00.01 - Жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы" адистигинин паспортуна жооп берет жана негизги натыйжа иретинде өспүрүм курактагы окуучуларынын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттары иштелип чыккан.

2. Иштин максаты катары өспүрүм окуучулардын курактык өзгөчөлүктөрү жана психологиялык-педагогикалык мүнөздөмөсүнүн негизинде окуу көндүмдөрүн жакшыртуунун педагогикалык шарттарын аныктоо жана алардын натыйжалуулугун эксперимент аркылуу аныктоо каралган. Изилдөөнүн алдынта **төрт милдет** коюлган: 1. Өспүрүм курактагы окуучулардын өнүгүүсүнүн педагогикалык мүнөздөмөсүн ачыктоо, 2. Өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүнүн калыптануусунун жана өнүгүүсүнүн педагогикалык шарттарын аныктоо, 3. Өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүн жакшыртууга түрткү болгон педагогикалык технологияларды талдоо жана 4. Өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүнүн калыптануусуна окуу-тарбиялоо процессинде педагогикалык экспериментти жүргүзүү аркылуу баа берүү. Изилдөөнүн объектиси – өспүрүм курактагы окуучулар жана алардын ишмердүүлүгү, ал эми предмети – өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүү каралган. Изилдөөнүн объектиси жана предмети изилдөөнүн максатына жана милдеттерине карата туура аныкталган. Изилдөөнүн жүрүшүндө тийиштүү теориялык жана эмпирикалык, ошону менен бирге ырааттуу уюштурулган педагогикалык эксперимент методдору колдонулган. Топтолгон материал анализденген.

Диссертациянын темасы окуучулардын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүү жаатында орун алып келе жаткан актуалдуу проблеманы изилдөөгө багытталган жана жетиштүү деңгээлдеги прикладдык мааниге ээ. Анткени, соңку мезгилдеги актуалдуу илимий проблемалардын бири “канткенде өспүрүм курактагы окуучу балдардын окуу ишмердүүлүнө карата кызыгуусун жана көндүмдөрүн жакшырта алабыз”, - деген суроого жооп табуу менен байланыштуу. Ошондуктан тандалып алынган теманын актуалдуулугу,

өз учурнда изилденип жатканы, педагогикалык теорияга жана практикага тийиштүү салымын кошоору шек санатпайт.

3. Илимий натыйжалар. Иште педагогика илиминин мындан ары өнүктүрүү менен байланышкан натыйжалар алынган. Алардын курамы төмөндөгүдөй:

3.1. Биринчи натыйжа, өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүнүн калыптануусунун жана өнүгүүсүнүн педагогикалык шарттарын аныктоо жана илимий жактан негиздөө, экинчи натыйжа, өспүрүм курактагы окуучулардын окууга натыйжалуу окутуунун теориялык маселелери талдоо, үчүнчү натыйжа, жалпы билим берүүчү орто мектептерде жүргүзүлгөн окутуу-тарбиялоо процессинде окуу көндүмдөрүн жакшыртууга түрткү болгон педагогикалык технологияларды ачыктоо, баа берүү, ал эми, төртүнчү натыйжа, мектеп мугалимдеринин ата-энелер менен иштөө технологиясынын жаңы формаларын тактоо жана окутуу-тарбиялоо процессине киргизүү иретинде мүнөздөлөт. Жогоруда келтирилген натыйжалардын илимий жаңылыгы жетиштүү деп баалоого татыктуу.

3.2. Илимий натыйжалардын ишенимдүүлүгү олуттуу теориялык жоболорго таянуу, 191 илимий булактарды анализдөө, аныктоочу жана калыптандыруучу педагогикалык эксперименттерде алынган эмпирикалык материалдарды жалпылоо жана жыйынтыктоо ыкмаларын колдонуу менен бекемделет.

3.3. Иштин белгилүү деңгээлде теориялык мааниси бар, анткени окуучулардын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттарын аныктоо тийиштүү илимий-педагогикалык көз карашты калыптандырууга салым кошот.

3.4. Квалификациялык белгилерге туура келиши. Диссертациядагы материалдар окуучулардын окуу көндүмдөрүн калыптандыруу технологиясын аныктоого багытталган, алынган илимий натыйжалар жетиштүү илимий жаңылыкка жана баалуулукка ээ. Диссертациялык жумуш жогорку билим берүү уюмунун тематикалык планынын алкагында аткарылган жана анын жыйынтыктары билим берүү тармагынын масштабында кеңири колдонууга татыктуу.

4. Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү. Ж. Айдарованын диссертациясында алынган илимий натыйжалар өспүрүм курактагы мектеп окуучуларынын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттарын аныктайт. Диссертант тарабынан иштелип чыккан модель тийиштүү процесстин максаттык, мазмундук-процесстик жана баалоо-натыйжалык компоненттеринен турат. Маанилүү милдеттердин, педагогикалык принциптердин, өнүктүрүүнүн баскычтарынын, педагогикалык шарттарынын курамын аныктайт. Ошондой эле мугалимдердин жана ата-энелердин диагностикалык, даярдык, мазмундук-ишмердүүлүк жана ой жүгүртүүчүлүк иш-аракеттерин тактап, окуучунун репродуктивдүү, продуктивдүү жана чыгармачыл деңгээлдеги окуу көндүмдөрүн тактайт.

Илимий изилдөөлөрдүн негизинде 10 макала жарыяланган. Патент алуу, методикалык сунуштарды иштеп чыгуу, тийиштүү акты менен ишке киргизүү фактыларын бышыктаган материалдар көрсөтүлгөн эмес.

Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү жетиштүү, аларды жалпы орто билим берүү уюмдарында, мугалимдерди даярдоо, квалификациясын жогорулатууда кенири колдонсо болот деп эсептейм.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Авторефераттын кээ бир белгилери диссертациянын мазмунуна дал келет. Мисалы, сунушталган педагогикалык шарттарды бекемдөө талданган окуу китептердин саны диссертацияда жетиге (60 бет), ал эми авторефератта бешке барабар (11 бет).

6. Мүчүлүштүктөр:

6.1. Диссертациянын максатын, милдеттерин жана структуралык түзүлүшүн кылдат карап чыгууну сунуштайм:

- Максатта модель түшүнүгүн камтуу зарыл, анткени тийиштүү моделди иштеп чыгуу жана иш жүзүндө текшерүү маанилүү роль ойногон;

- Милдеттердин мазмунун жана санын тактап аларды диссертациянын структурасы менен шайкеш келишин жакшыртуу зарыл. Бул өңүттө 1-чи милдетти: “Өспүрүм окуучулардын курактык өзгөчөлүктөрүн, окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнү жана таасир тийгизүүчү педагогикалык шарттарын анализдөө”, - иретинде аныктаса, анда диссертациянын 1-чи главасынын аталышы жана структуралык бөлүкчөлөрү менен болгон шайкешти жакшырат эле. 2-чи милдетти: “Өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүн өркүндөтүүнүн теориялык моделин, педагогикалык технологияларын жана изилдөө ыкмаларын негиздөө”, - иретинде аныктаса, анда 2-чи главасынын аталышы жана мазмуну менен болгон шайкештигин жакшыртуу максатында 2-чи главанын аталышын кайрадан кароо зарылдыгы пайда болот. Менимче, главанын аталышы төмөндөгүдөй болгону дурус: “Өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүн өркүндөтүүнүн теориялык модели, педагогикалык технологиялары жана изилдөө ыкмалары”. Главаны аталышына жараша 3 подпункт болуп, биринчисинде моделди, экинчисинде технологияны жана үчүнчүсүндө изилдөө ыкмаларын мүнөздөсө жакшы болмок. 3-чү милдетти “Өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүн өркүндөтүүнүн теориялык моделин натыйжалуулугун педагогикалык эксперимент шартында текшерүү жана тийиштүү практикалык сунуштарды иштеп чыгуу”, - иретинде берилгени 3-чү главанын мазмунуна карата шайкештикти жакшыртмак. Менимче, **“Үч милдет, үч глава”** деген эреже диссертациянын структуралык негизин аныктоодо жетекчиликке алууга татыктуу, - деп эсептейм;

- Эгерде жогоруда көрсөтүлгөн сукнуштар кабыл алынса. Анда илимий натыйжалардын санын, мазмунун, ырааттуу берилишин, жалпы корутундунун такталышы жана изилдөөнүн жаңы милдеттерине дал келтирүү зарылдыгы пайда болот.

6.2. Ойлонууну жана негиздөөнү талап кылуучу жагдайлар.

- “Окуу көндүмү 4 компоненттен турат”, - деп белгиленген (29 бет диссертацияда, 7 бет авторефератта). Алардын катарына “туура”, “шар”, “түшүнүп” жана “көркөм” окуу компоненттери кирээри талашсыз. Укуктук-нормативдик өңүттө аталган жагдай менен байланышкан маселе төмөндөгүдөй аныкталган: “Окуучуну **эне тилинде окуганга**, жазганга, оюн түшүндүргөнгө жана санаганга үйрөтүү” башталгыч мектептин миссиясы (“Билим берүү жөнүндө” мыйзам). Албетте, окутууну өнүктүрүү негизги мектепте да орун алышы зарыл. Бирок, аталган максатка жеткирүүчү предметтердин курамы биринчи кезекте

“Тилдик”(мамлекеттик, расмий, чет тилдери) жана “Искусство” (адабият) билим берүү чөйрөлөрүндө орун алаарын четке кагуу мүмкүн эмес. Анткени, туура окуу, шар окуу, түшүнүп окуу жана көркөм окуу максаты тийиштүү предметтик стандарттарда каралган. Ошондуктан, эмне себептен сиздин изилдөөдө “Математика”, “Табийгый илимдер” (Биология, География, Геометрия) жана “Социалдык” (Тарых) чөйрөсүнүн предметтери тандалып алынганы түшүнүксүз (60 бет);

- Эски мазмундагы билим берүү ЗУН (знания, умения, навыки) методологиясына таянган жана репродуктивдүү билимге басым жасалганы белгилүү. Ал эми соңку мезгилдеги реформанын өзөгүн компетенттүүлүккө негизделген мазмун жана күтүлүүчү натыйжа түзөөрү, анын үч деңгээли (репродуктивдүү, продуктивдүү жана креативдүү) аныкталаары шарт. Бул жагдай 2016-жылы кабыл алынган предметтик стандарттар аркылуу ишке киргизилгени, учурда 5-6 класстардагы мазмундук өзгөрүү менен коштолгону жана калган класстарга али жете электиги эсепке алынган эмес. Ошондуктан, сиз анализге алган окуу китептери (7-9 класстар) эски мазмунду чагылдыраарын эсепке алып илимий тыянак чыгаруу жагын унутпоо керек.

6.3. Бир катар тактоолорду киргизүү зарылдыгын белгилейм:

- “Кесиптик чеберчилик институттары” түшүнүгүн “Педагог кадрлардын квалификацияны жогорулатуу жана кайра даярдоо институту” (5 бет) деп атоо учурдагы абалга туура келет;

- Теманы аныктоого негиз болгон карама-каршылыктардын үчүнчүсүн көрсөтүүнүн зарылдыгы жок. Анткени, “дисциплиналар аралык программалардын дарамети” сиздин изилдөөнүн максатында жана милдеттеринде чагылдырылган эмес;

- Бирдиктүү түшүнүктөрдү колдонуунуга аракет кылыңыз. Мисалы, “окуу көндүмдөрүн өнүктүрүү” түшүнүгү теманын түйүндүү түшүнүгү экендигине карабастан кээ бир учурда “окуу көндүмдөрүн калыптандыруу жана өнүктүрүү”, - деген кеңейтилген вариантта кездешет (4, 5 бет);

- “Гуманитардык цикл предметтери” (7 бет) деген түшүнү мектеп билиминин Базистик окуу планында орун алган эмес;

- Күтүлүүчү натыйжалардын деңгээлдерин мүнөздөөдө колдонулган котормо начар. Мисалы, “репродуктивдүү деңгээлди” төмөнкү, “продуктивдүү деңгээлди” орто жана “чыгармачыл деңгээлди” жогорку, - деп которгонсуз. Бул вариант мазмундук өнүгтө туура эмес (13 бет). Анткени, алардын ар биринде төмөнкү, орто же жогорку деңгээлдер орун алынышы мүмкүн. Ошондуктан кашаадагы котормону алып коюуну сунуштайм;

- Калыптандыруучу педагогикалык экспериментти жүргүзүү алдында, эреже катары, гипотезаны тактоо зарыл жана ага орун берүүнү сунуштайм;

- Окуу көндүмдөрүнүн чен өлчөмдөрүн аныктоодо мурда аныкталган төрт компоненттин бирөө (“туура окуу”) эмне себептен эсепке алынбай калганын түшүндүрүү керек (20 бет).

7. Сунуштар: Жогоруда белгилеген мүчүлүштүктү жоюну сунуштайм.

8. Кабыл алуу боюнча рекомендация. Диссертация кабыл алууга жана алдын ала коргоого татыктуу деп эсептейм.

9. Бүтүм. Айдарова Жыпаргуль Мусаевнанын “Өспүрүм курактагы окуучуларынын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттары” аттуу 13.00.01 - Жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы" адистиги боюнча педагогика

илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы өз алдынча аткарылган илимий-квалификациялык иш катары эсептөөгө жарайт жана жаңы илимий натыйжаларды камтыйт. Изденүүчүнүн жеке салымы, ага таандык идея жана эксперименталдык ырастоо негизинен жетиштүү деңгээлде иштелип чыккан жана педагогика илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алууга татыктуу.

10. Диссертациялык кеңештин эксперти сунуш кылган документтерди карап чыгып И. Арабаев атындагы КМУнун жана Кыргыз билим берүү академиясына караштуу Д 13.20.618 диссертациялык кеңешине 13.00.01 - "Жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы" адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн Айдарова Жыпаргуль Мусаевнанын "Өспүрүм курактагы окуучуларынын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттары" деген темадагы диссертацияны кабыл алууну сунуш кылат.

Педагогика илимдеринин доктору, профессор,
Кыргыз билим берүү академиясынын
окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоо
лабораториясынын башкы илимий кызматкери

А. Мамытов

А. Мамытовдун койгон кол белгисин тастыктайм
КББАнын кадрлар бөлүмүнүн башчысы

Ж. Бекмаматова